

A Selection of the *Halachot* of *Birkat Hallanot*

Rabbi Daniel Raccah

The source of this unique blessing is a passage in *Birachot* (43b):

Rav Yehuda said that one who goes out during the days of Nissan and sees trees that are blossoming should recite the following blessing: “Blessed is He who did not withhold anything from this world, and who created good creations and good trees to allow man to benefit from them.”

Introduction

The blessing was instituted because the blossoming of trees only comes from time to time and with the blossoming of wilted trees, a person witnesses Hashem perform an act of renewal¹.

Birkat Hallanot is one of the many blessings recited upon sighting certain events². Yet, due to the great importance of this blessing in the Kabbalistic perspective³, it has received enhanced significance⁴. In times past, the general populace was unmindful of this blessing⁵, although scholars were scrupulously careful to fulfill it⁶.

Issues related to time

The month: The *Gemara* appears to tie the reciting of this blessing to the month of Nissan. In fact, some *Poskim*⁷ hold that the blessing should be recited only during the month of Nissan. Indeed, many⁸ are particular not delay and to recite the blessing on *Rosh Chodesh* Nissan. However, many⁹ argue that the *Gemara* discusses the common state of affairs, but the blessing may be recited even after Nissan.

¹ הרא"ה והריטב"א בברכות (מג ע"ב). ועי' בשפתי כהן עה"ת (בראשית א,יב). בערוך השלחן (סי' רכו ס"א) מסביר שבברכה זו נותן שבה והודאה להשי"ת שברא בשביל האדם אפי' דברים שאין בהם הכרחיות לחיי האדם כמו פרי האילנות. ע"ש וע"ע בשו"ת חמדת צבי ח"א (סי' יח).

² ראה לר"ש קמנצקי בקובץ הלכות – פסח (פ"ג ה"ז) שאף שמלשון הגמרא משמע שאין צריך לטרוח אחר מצוה זו, ושהוא רק בהזדמן לו שיצא וראה, מ"מ מדברי כמה פוסקים משמע שיש להדר אחר ברכה זו. ע"ש.

³ עי' להגאון חיד"א בס' מורה באצבע (אות קצט) ובכפה"ח (סי' רכו אות 1)

⁴ עי' פסקי תשובות (סי' רכו אות א')

⁵ עי' באשל אברהם בוטשאטש (סי' רכו) שכתב שכעת רובא דרובא אין מברכים ברכה זו. וע"ע בא"א בוטשאטש תנינא (סי' רכו) ובערוך השלחן (סי' רכו ס"ב).

⁶ עי' ערוך השלחן (סי' רכו סוס"ק ב'). עי' הנהגת הגרשו"א בס' הליכות שלמה (תפלה – פכ"ג הערה 121, עמ' רפט) שפעם נשתבחה בעצמו שמאז היותו בר מצוה לא חיסר מלברך ברכה זו אפילו שנה אחת. ע"ש. אמנם ראה בס' יפה ללב ח"ט (סי' רכו אות א') שדייק כנ"ל בהערה 2 שאינו לעיכובא, אלא בהזדמן לו, ולכן יצא לדון אם ת"ח יפסיק מלימודו כדי לברך ברכה זו. וכן בפתח הדביר (סי' רכו אות ג). ע"ע בזה בס' זכר עשה (פ"ו אות קכד, עמ' שטו) ובהערות חוקר לב על היפה ללב מהד"ח (סי' רכו אות ב).

⁷ עי' שו"ת הלכות קטנות ח"ב (סי' כח). וע"פ הסוד שייכת ברכה זו דוקא לימי ניסן עי' בברכ"י (סי' רכו אות ב) ומורה באצבע (אות קצח) ומועד לכל חי (סי' א אות ט) וחסד לאלפים (סי' רכא-רל אות כג). וראה בפתח הדביר (סי' רכו אות ב) ושד"ח (אסיפת דינים מע' ברכות סי' ב אות א) שהאריכו. וכן הסיק להלכה בכפה"ח סופר (סי' רכו אות א). אבל ראה בירור ע"פ הסוד בשו"ת וישב הים ח"ג (סי' כב).

⁸ רבי חיים הכהן בהגדת ערב פסח (דיני ברכת האילנות אות כ, עמ' נ בנדמ"ח) ובס' אור לציון ח"ג (פ"ו אות א) וס' מבית הלוי – מועדי השנה (פנ"ח אות א). ועי' בחזון עובדיה – פסח (מהד' תשס"ג, הל' ברכת האילנות אות 1) ובס' ברכת ה' ח"ד (פ"ד אות לא) שיש לברך בהקדם ואין להשהות הברכה כדי לברך בציבור. וכ"כ בס' מעשה חמד (פ"ו אות 1) שדעת רוב הפוסקים שמעלת זריזין מקדימין עדיפה מברוב עם. ע"ש. השווה לפסקי תשובות (סי' רכו הערה 10). ועי' בשו"ת יד יצחק ח"א (סי' קצח).

⁹ עי' ספר האשכול (הל' ברכות סי' כט, עמ' 68) וריטב"א (ר"ה יא ע"א) שניסן לאו דוקא. ועי' ברוקה (סי' שמב) והמרדכי (ברכות סי' קמח) ובס' צדה לדרך (מאמר א כלל ג ס"פ כח, דף לו ע"א בדפוס ווארשא תר"מ) ועוד שמשמע מדבריהם שניסן לאו דוקא,

One may recite the blessing in Adar if the blossoms appear then¹⁰. However, others¹¹ hold that if the blossoms will remain until Nissan¹², then one should wait until Nissan to recite the blessing in order to fulfill the *mitzvah* according to all authorities.

In countries and climates where trees blossom in other periods of the year (such as Australia), the blessing should be recited whenever the trees blossom, even though it is not Nissan¹³.

Night: *Birkat Hallanot* may be recited at night as long as the person is able to clearly see the blossoms on the trees¹⁴.

Shabbat: Some *Poskim* are of the opinion that one should not recite the blessing on *Shabbat*¹⁵. Several reasons are suggested: a) possibly one will walk beyond the *Techum*¹⁶ to recite in an orchard, b) possibly one will tear off a branch from the tree¹⁷, c) concern on *Shabbat* that one may carry a *Siddur* in an area without an *Eruv*¹⁸, and d) Kabbalistic considerations¹⁹. However, while some suggest avoiding this²⁰, the great majority of the authorities²¹ contend that the letter of the law permits saying the blessing on *Shabbat*.

כאשר כתב מכבר בשו"ת יחוה דעת ח"א (סי' א). ע"ש. ועי' לרבי אברהם בן הרמב"ם בס' המספיק לעובדי ה' (מהד' נסים דנה, פרק ל' סוף עמ' 249) שכתב בימי האביב. וכן במשנ"ב (סי' רכו ס"ק א) בשם אחרונים שניסן לאו דוקא, אלא דאורחא דמילתא נקט. ע"ש. ועוד טובא.

¹⁰ א"ר (סי' רכו ס"א) ומקור חיים לבעל חוות יאיר (קיצור הלכות סי' רכו) בשם הצדה לדרך וכן בהגה בבאר היטב (סי' רכו ס"ק א) וכן מבואר במ"ב (סי' רכו ס"ק א) שה"ה בחודש אחר. אבל ראה בס' מועדי הגר"ח ח"א (הל' פסח תשובה יא) שאין לברך בחודש אדר ובס' דולה ומשקה (סי' רכו, עמ' קלא) שלא נהגו לברך קודם ניסן אבל אם בירך יצא. ע"ש.

¹¹ שו"ת משפטי עוזיאל ח"א (האו"ה סי' ו) ושו"ת יחוה דעת ח"א (סי' א) וכן בחזו"ע – פסח (הל' ברכת האילנות אות ז) ובס' ברכת ה' ח"ד (פ"ד אות לא).

¹² ראה לרבי אברהם פריסקו בס' בירך את אברהם (לסימן רכו) הוב"ד בשד"ח (אסיפת דינים, מערכת ברכות סי' ב' אות א) שבשנה מעוברת שיש להסתפק אם ישארו הפרחים עד ניסן פשיטא דמברך באדר. ע"ש.

¹³ שו"ת הר צבי (האו"ה סי' קיה) ושו"ת מנחת יצחק ח"י (סי' טז) ובס' מעשה חמד (פ"א אות יט) ובס' קובץ הלכות – פסח (פ"ג אות ו) וס' הלכה ברורה (סי' רכו אות ו). ע"ע בשו"ת מטה לוי ח"ב (האו"ה סי' י) ובשו"ת חמדת צבי ח"א (ס"ס יח) ובשו"ת צ"א ח"ב (סי' כ אות ג) ושו"ת להורות נתן ח"ה (סי' ז).

¹⁴ עי' שו"ת יין הטוב ח"א (סי' מד – מה), שו"ת ציץ אליעזר ח"ב (סי' כ אות ו) וס' חזון עובדיה (פסח, מהד' תשס"ג – הל' ברכת האילנות ס"א, עמ' י) ושו"ת רבבות אפרים ח"ו (סי' תנח אות ב). אמנם ראה בשו"ת הר צבי (האו"ה סי' קיה) ומש"כ עליו בשו"ת יין הטוב הנ"ל (סי' מה, דקמ"א ע"א) וראה עוד בשו"ת חמדת צבי ח"א (סי' יח אות ט) ומש"כ עליו בשו"ת צ"א הנ"ל ובס' מעשה חמד (פ"א הערה ס', עמ' צח).

¹⁵ מהר"ח פאלאג'י בס' מועד לכל חי (סי' א אות ח) שבקושטא מברים בשבת אבל בעירו איזמיר לא ראה ולא שמע שמברכים בשבת ויום טוב. ע"ש. וראה בכפה"ח (סי' רכו אות ד) ושכן עמא דבר לא לברך בשבת ויו"ט. וכן באור לציון ח"ג (פ"ו אות ה) שאין לברך ברכת האילנות בשבת.

¹⁶ מהר"ח פאלאג'י שם

¹⁷ מהר"ח פאלאג'י שם, אבל העיר שאם משום הא היו צריכים למנוע מכן גם בקושטא. ע"ש. אבל בכפה"ח שם הביא המועד לכל חי ותמך הדבר על חשש שמא יתלוש. ע"ש.

¹⁸ רבי רחמים חי חויתה הכהן בס' זכרי כהונה ח"ב (מע' ב אות א, עמ' קפו בנדמ"ח) וכ"כ בתשובות והנהגות ח"א (סי' קצא)

¹⁹ הכפה"ח שם. וכ"כ הרי"ח טוב בס' ידי חיים (עמ' ז) ובס' אורח חיים (עמ' ז) הביאם בחזו"ע – פסח (עמ' כג)

²⁰ ראה בס' מבית לוי – מועדי השנה (פנ"ח ס"א ובהערה ב). ועי' גם בשו"ת וישב הים ח"ג (סי' כא)

²¹ גם מהר"ח פאלאג'י גופיה בשו"ת לב חיים ח"ב (סי' מד) ובס' זכירה לחיים (סוף פר' בראשית, דף ה' ע"א) כתב להקל לברך בשבת. ע"ש. וכן כתבו פוסקים רבים (וחלק מהם סוברים שאף שמעיקרא דדינא מותר אבל עדיף למנוע): שו"ת יין הטוב ח"א (סי' מה) ושו"ת בצל החכמה ח"ו (סי' לז) ומר אחיו בשו"ת באר משה ח"ה (סי' עט) והגריש"א ככתוב בס' אשרי האיש ח"ג (פ"ג אות א) והגר"ע יוסף בשו"ת יחוה דעת ח"א (סי' ב) ובחזו"ע – פסח (הל' ברכת האילנות אות ה) והגר"ח ק"ב בס' מועדי הגר"ח ח"א (תשובה ב) ובתשובות והנהגות ח"א (סי' קצא) והר"ש קמנצקי בקובץ הלכות – פסח (פ"ג אות יג). ועוד. וע"ע בשו"ת ויען דוד ח"א (סי'

Issues related to people

Women: Women as well may recite this blessing²². Some *Poskim*²³ indicate that women need not exert themselves to recite this blessing, but rather should recite it if the opportunity presents itself. However, others²⁴ do not distinguish between men and women. As well, modesty should be, maintained if they select to recite the blessing along with men.

How many people: The blessing may be recited when one is alone²⁵. However, many authorities²⁶ indicate that preferably the blessing should be recited with a *Minyan*. Many *Poskim* hold that one shouldn't delay the blessing in order to say it with a *Minyan*²⁷.

Issues related to trees

Blossoms: One only recites the blessing upon seeing blossoms (i.e. flowers) on the tree, but not when the tree greens (i.e. produces leaves)²⁸. The *Poskim* differ if one is allowed to recite the blessing once all of the blossoms have fallen off the tree. The *Mishneh Birura*²⁹ opines that one may recite the blessing as long as the fruit is not fully grown, even though by then the blossoms had long before fallen off. Sephardic authorities³⁰ however contend that one may not recite the blessing once all of the blossoms have fallen.

18). וראה בס' הליכות שלמה ח"א (פכ"ג ארחות הלכה 121) שהגרשו"א בירך גם בשבת. והביא שם מס' נפש דוד להאדר"ת (עמ' 138) שהיה מהדר לברך בשבת כדי להשלים מאה ברכות. ע"ש.

22 שו"ת הר צבי ח"א (סי' קיח) >נדפסה לו בשו"ת יין הטוב ח"א (סי' מד)<, ס' חזון עובדיה (פסח, מהד' תשס"ג – הל' ברכת האילנות ס"א, עמ' י' וכן בט"ו בשבט – ברכות, דיני ברכת האילנות אות ג', עמ' תס) ובס' הליכות ביתה (פי"ג סכ"ג) וס' אשרי האישי ח"ג (פ"נ אות ב') וס' מועדי הגר"ח ח"א (הל' פסח תשובה א). ועי' גם בשו"ת באר שרים ח"ה (סי' ל – לא) ושו"ת צי"א חי"ב (סי' כ אות ה) ושו"ת רבבות אפרים ח"ו (סי' קו)..

23 עי' בשו"ת תשובות והנהגות ח"א (סי' קצ).

24 ר"ש קמינצקי בס' קובץ הלכות – פסח (פ"ג ס"ז) שראוי לנשים להדר אחר ברכה זו.

25 עי' ס' קובץ הלכות – פסח (פ"ג אות ט). וראה בס' ועלהו לא יבול ח"א (עמ' קכד) מעשה רב שרשו"א בירך יחידי. ע"ש.

26 חסד לאלפים (סי' רכא-רל אות כג) וכן במועד לכל חי (סי' א אות ו) והוב"ד בכפה"ח סופר (סי' רכו אות ז). וכן כתב הרב בן איש חי בס' לשון חכמים ח"א (סי' מב)

27 עי' לעיל הערה 8 וצרף לכאן

28 הרי הפוסקים נקטו לשון פריחה. ברמב"ם (פ"י מהל' ברכות ה"ג): וראה אילנות פורחות ונצנים עולים. ע"ש. ובשו"ע (סי' רכו ס"א): וראה אילנות שמוציאין פרח. ע"ש. ולכן בפרמ"ג (א"א ס"ק א) ובמשנ"ב (ס"ק ב) שדוקא פרח, ולא סגי בעלים לחודיה. ע"ש. וכן בגדולות אלישע (שם אות ג) בשם הרב מזמור לאסף (דף קטז ע"ב) שהעלים אינם נקראים לבלוב דהלבלוב אינו נעשה כי אם לאחר שיוצאים הפרחים שבתוכם יהיה הפרי. ע"ש. [אמנם ראה בס' מעשה חמד (פ"ב הערה פה) שיש חולקים. ולציין לס' הליכות שלמה ח"א (פכ"ג בארחות הלכה 121) שהגרשו"א בירך אפילו אם לא נראו כבר הפרחים, אלא העלים. ע"ש.] ובהגדרת פרחים ונצנים: ראה חזו"ע – פסח (הל' ברכת האילנות הערה טז) ובהלכה ברורה (סי' רכו בירור הלכה אות ז).

29 משנ"ב (ס"ק ד) והוא כדעת החיי אדם (כלל סג ס"ב) והפרמ"ג (א"א ס"ק א). אמנם ראה בס' מועדי הגר"ח ח"ב (תשובה מ).

30 בכפה"ח (סי' רכו אות ט) שמנהג העולם שאין לברך אלא דוקא בעודם פרח, אבל אח"כ לא. ומ"מ אם איחר ולא מוצא אילנות עם פרחים, יש לברך בלא שם ומלכות. ע"ש. וראה בחזו"ע – פסח (הל' ברכת האילנות אות ח) שאם נפלו הפרחים אין לברך, אבל אם יש עדיין פרחים אע"פ שהתחילו הפירות לגדול מברך ברכת האילנות. ע"ש. וכ"כ באור לציון ח"ג (פ"ו אות ו). ע"ש. וראה באורך בהלכה ברורה (שם בירור הלכה אות ח).

Type of Tree: This blessing needs to be recited on the blossoms of fruit trees³¹. However, if a person mistakenly recited the blessing on non-fruit bearing trees, he should not repeat the blessing upon seeing blossoming fruit trees³².

Quantity of trees: Some authorities³³ opine that the blessing must be said upon a minimum of two trees, even if they are of the same species³⁴. However, many *Poskim*³⁵ hold that it is preferable to recite the blessing upon seeing a minimum of two trees, however, it is permissible to do so even when seeing just one tree.

Location of the trees: The language of the *Gemara* and particularly the Rambam³⁶ that speaks of “going out” and not simply “seeing” prompted some *Poskim*³⁷ to state that one should recite the blessing upon trees in orchards or fields outside the city. However, most authorities³⁸ do not accept this as a requirement, but rather as an enhancement of the Halacha.

³¹ שו"ת הלכות קטנות ח"ב (סי' כח), משנ"ב (סי' רכו ס"ק ב'), ס' חזון עובדיה – פסח (הל' ברכת האילנות ס"ג, עמ' יג). אמנם יש לציין שיטת היעב"ץ בס' מור וקציעה (סי' רכה, ד, ער ע"ב במהד' מכון ירושלים) שאפשר לברך גם על אילני סרק.

³² שו"ת שבט הלוי ח"ו (סי' נג אות ד'), ס' חזון עובדיה – פסח (הל' ברכת האילנות ס"ג, עמ' יג).

³³ עי' שו"ת הלכות קטנות ח"ב (סי' כח) שכתב "גם אין לברך אלא על ריבוי אילנות". וכן משמע דעת הפתח הדביר (סי' רכו אות א') והכפה"ח סופר (סי' רכו אות ב) והדעת תורה (סי' רכו) מתוך כתבי הדעת קדושים. ובס' תורת חיים (סי' רכו ס"ק א) כתב שמלשון מברכה משמע שצריך הרבה אילנות. ע"ש. וכן העלה בס' אור לציון ח"ג (פ"ו אות א). ועי' בשו"ת צי"א ח"ב (סי' כ אות ז) ³⁴ ראה בפתח הדביר (סי' רכו סוף אות א) שמשמע ממש"כ הגאון חיד"א בס' מורה באצבע (אות קצח) שתי אילנות, ולא כתב שתי מיני אילנות, שסגי אפילו שניהם ממין אחד. ע"ש. וכן דייק בגדולות אלישע (סי' רכו אות ה) אבל הוסיף: "ובעירינו פה בגדאד יע"א, מקפידין שיהיה ב' מיני אילנות, וכעת לא מצינו סמך למנהג זה". ע"כ. וכזה גם בכפה"ח (סי' רכו אות ב). וראה עוד בזה בחזו"ע – פסח (הל' ברכת האילנות הערה ט) ובברכת ה' ח"ד (פ"ד אות לב).

³⁵ הגאון חיד"א במורה באצבע (אות קצח) שהמדקקים מקפידים שיהיו שתי אילנות. והוב"ד במועד לכל חי (סי' א אות ט). מבואר שמעיקר הדין סגי באילן אחד. ובשו"ת בצל החכמה ח"ו (סי' לו) ובס' מעשה חמד (פ"ו הערה לו) כתבו להוכיח כן ממקורות שבהם הנוסח היא "אילנא" בלשון יחיד. ע"ש. וכן פסק בתשובות והנהגות ח"א (סי' קצא) ובס' מועדי הגר"ח ח"א (הל' פסח תשובה ה) ובס' קובץ הלכות – פסח (פ"ג אות ח). והנה בחזו"ע – פסח (מהד' תשס"ג – הל' ברכת האילנות אות ג) העלה שעל אילן א' שב ואל תעשה עדיף. אמנם בחזו"ע – ברכות (דיני ברכת האילנות אות ב) חזר בהו והעלה שאם אינו מוצא אלא אילן א' מברך עליו. ע"ש. וראה בשו"ת רבבות אפרים ח"ח (סי' עז) שראה לר"מ פיינשטיין שברך על אילן אחד. ע"ש. ועי' בס' מבית לוי – מועדי השנה (פנ"ח הערה ה) שהמנהג לברך בכל גוונא.

³⁶ רמב"ם (הל' ברכות פ"י הי"ג): "היוצא לשדות ולגנות ביומי ניסן"

³⁷ מהר"ח פאלאג'י בשו"ת לב חיים ח"ב (סי' מה). ואע"פ שבספרו מועד לכל חי (סי' א אות ז) העיד שבקושטא נוהגים בפשיטות לברך בתוך העיר וגם מנהג הרב הי"ם הגדול היה לברך בתוך חצירו, מ"מ עמד בדעתו שיש לברך מחוץ לעיר חוץ מזקן ותש כח. ע"ש. ועי' ברוח חיים (סי' רכו) שהזר לומר שזקן או חולה יכול לברך בתוך העיר. ע"ש. והוא כאמור. ע"ע בשו"ת הלכות קטנות ח"ב (סי' כח).

³⁸ במעשה רוקח על הרמב"ם (שם) ובפרי האדמה ח"א (הל' ברכות פ"י הי"ג, דכ"ט סו"ע"ד) דחו הדיוק בלשון הרמב"ם. והגאון חיד"א בס' מורה באצבע (סי' קצח) כותב שהמדקקים מקפידים ויוצאים לשדה לברך. ע"ש. מבואר שהיו דקדוק. וראה בפתח הדביר (סי' רכו אות א) שהאריך להוכיח כן. ע"ש. ועי' בס' זכר עשות (מע' ב אות מא) ובשו"ת צי"א ח"ב (סי' כ אות א-ב) ובשו"ת בצל החכמה ח"ו (סי' לו) ובאור לציון ח"ג (פ"ו אות א) ובחזו"ע – פסח (הל' ברכת האילנות אות ב). ועי' בס' מבית לוי – מועדי השנה (פנ"ח הערה ה) ובמעשה חמד (פ"ו אות יד) ופסקי תשובות (סי' רכו הערה 7) שכן המנהג כיום לברך בעיר. אבל באור לציון שם כתב שאף שטוב לברך מיד בר"ח ניסן משום זריזין מקדימין למצוות, מ"מ מי שבדעתו לצאת מחוץ לעיר במשך החודש, ויראה שם אילנות מאכל, אז ידחה הברכה כדי לברך מחוץ לעיר. ע"ש. מאידך יש לציין לשו"ת משנת יוסף ח"י (סי' נד) שאם יש חשש ביטול תורה וגם שמירת העינים, שפיר מברך בחצר. ע"ש.

Branch: Some authorities³⁹ consider the possibility of reciting the blessing upon branches that have been disconnected from the tree, if, of course, the blossoms are clearly discernable and fresh. However, most *Poskim*⁴⁰ reject this possibility.

---

³⁹ אשל אברהם בוטשאטש (סי' רכו) שנסתפק, [ועי' בדעת תורה למהרש"ם (סי' רכו) שמביא בשם בעל דעת קדושים שמותר לברך עליהם] וראה גם בשו"ת התעוררות תשובה (השמטות בראש ח"ב – ובמהד' החדשה ח"א סי' קד)

⁴⁰ שו"ת התעוררות תשובה הנ"ל ובשו"ת דברי ישראל וועליץ ח"ב (חלק ההגהות, הגהות על ארחות חיים החדש, דף יב ע"א) ובתשובתו הנדפסת לו בראש שו"ת חמדת צבי ח"ב (אות ב). וכן פסק בשו"ת להורות נתן ח"ה (סי' יא) ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ב (סי' כ סוף אות ב) ובחזו"ע – פסח (הל' ברכת האילנות הערה ב) וכן במועדי הגר"ח ח"ב (תשובה לט). וע"ע בשו"ת קב חיים (ס"ס כב) ובשו"ת חמדת צבי ח"א (סי' יח).